

Keskkonnaühenduste soovitusel koalitsioonilepingusse

Üldised soovitusel

- 1) Keskkonna- ja kliimakriisi tuleb käsitleda terviklikult, sest heitmete keskne vaade on liiga kitsas ning ei võimalda keeruliste probleemide tegelikkude lahendamist. Nii riigi kui ka inimeste tegevused peavad olema suunatud Maa planetaarsetesse piiridesse mahtumisele.
- 2) Keskkonna- ja kliimakriisi tuleb käsitleda vähemalt sama tõsiselt kui koroonapandeemiat või Ukraina sõda – tegemist on eksistentsiaalse ohuga. Keskkonna- ja kliimajulgeolekuta ei ole toidu- ega energiajulgeolekut.
- 3) Iga eelarvekulutus peab toetama mõne kliima- või keskkonnanäesmärgi saavutamist või vähemalt ei tohi kahjustada ühegi keskkonnanäesmärgi saavutamist, sarnaselt Euroopa Liidu kestliku rahastamise printsiipidega.

Valdkondlikud soovitusel

Kliima

Õiguselguse loomiseks, kliimapolitiilise tervikpildi kujunemiseks ning ühiskondlikule konsensusele jõudmiseks on vaja hiljemalt 2024. aastal vastu võtta laiapõhjaline teaduspõhine eraldiseisev kliimaseadus, milles on kehtestatud Eesti kliimanetraalsuse saavutamise tähtaeg ning vahe-eesmärgid selleni jõudmiseks. Kliimaseaduse koostamisel tuleb lähtuda teadusest ning kaasata avalikkust sisukalt. Viimast võimaldab näiteks hästi korraldatud rahvakogu. Lähtudes Eesti õiglasest osast kliimamuutuse 1,5 kraadi piires hoidmiseks alles olevast süsinikueelarvest, peame kliimanetraalsuse saavutama palju kiiremini kui praegu kokku lepitud 2050. aasta.

Vähemalt aastani 2030 tuleb sektorite kaupa paika panna süsinikueelarvel põhinevad eesmärgid iga-aastaste sammudega, samuti määrata KHG heite vähendamise vahe-eesmärgid vähemalt aastani 2040. Korrektsete sektoriaalsete eesmärkide seadmiseks on vaja korrastada KHG heite riikliku pikaajalise seire andmeallikad ja meetodikad, sh metsanduses ja turbatööstuses. Seaduses peaks sätestama põlevkivi elektritoomises ja energeetikas kasutamise lõpetamise tähtajad. Oluliselt mõjutatud sektorites nagu põlevkivitööstus ja maakasutus (metsandus, põllumajandus, turbatööstus) tuleb planeerida õiglast üleminekut, et tagada sellest mõjutatud inimestele soodsad tulevikuväljavaated.

Kliimaseaduses peavad olema määratud vastutajad ja tagatiseid eesmärkideni jõudmiseks ning avalikkuse kaasamise viisid, näiteks rahvakogu.

Energeetika

Suurenergeetika investeeringute kindluse võimaldamiseks on vaja riiklikku teekaarti, kui palju ja millist taastuvenergiat meil vaja on. Eesti eesmärk peab olema fossiilkütustest elektritootmise lõpetamine aastaks 2030 ja koheselt riiklike investeeringute peatamine fossiilkütuste (sh LNG) taristusse. Energia teekaart koos kindlate verstapostidega riikliku tegevuskavaga peab põhinema energiapiisavuse eelarvel – tootmisvõimaluste planeerimine peab olema tasakaalus Eesti tegeliku vajadusega ning prioriseerima peab energia säästmist.

Energiatootmine tuleb viia kooskõlla kliima- jt keskkonnanäesmärkidega ning põhiseadusega pandud kohustusega kasutada loodust ja Eesti ressursse säästlikult. Selleks on vaja lõpetada

metsapuidu energiaks põletamise soosimine nii Eestis kui ka teistes Euroopa riikides. Biomassi energeetikas kasutamisel tuleb rangelt vältida süsinikuvaru vähenemist ja elurikkuse kahjustamist (EL nõuded on miinimumiks). Elurikkuse hoidmine peab olema energeetika planeeringutes olulisel kohal: maismaal peab soosima asukohtadeks inimtegevusest juba mõjutatud alasid (katused, tööstusalad, ammendatud maardlad jne), hoidudes olemasoleva rohevõrgustiku või looduslike koosluste killustamisest, meretuuleparkide planeerimisel peab jätkuvalt täielikult välistama kaitstavat alasid ja laiemalt eelistama elupaikade säilitamist Eesti tarbimisvajadusi ületavate tootmisvõimsuste rajamisele.

Rohepöördest peavad saama kasu kõik Eesti inimesed. Energiavaesust saab leevendada kaasates inimesed energeetikaotsustesse, planeeringutesse ning kasu jagamisse nii suurenergeetika kui ka väiketootmise kaudu: selleks tuleb suurendada toetusi päiksepaneelide paigaldamiseks (korter)majade katustele, laiendada renoveerimise toetusi, toetada energiakogukondade loomist, suurendada võrgu võimekust väiketootmise ning energijagamise toetamiseks ning hõlbustada tootetarbijate (*prosumer*) ja ühistuliste energiaprojektide algatamist.

Mets

Metsaraiel ja metsamaa kuivendamisel on oluline keskkonnamõju, mis praegustes mahtudes on vastuolus Eesti rahvusvaheliselt võetud kohustustega ning paljude Eesti inimeste nägemusega loodusväärtustega ümberkäimisest. Oluline on rakendada meetmeid, mis aitaks kaasa paremale tasakaalule puidu varumise ja keskkonnanägemuste saavutamise vahel. Selleks peaks Eesti aastane maksimaalne raiemaht olema praegusest oluliselt väiksem ning RMK raiemahtu tuleks vähendada vähemalt kolmandiku võrra juba aastal 2024, võrreldes 2022. aasta tasemega.

Metsakuivenduses peab masskuivenduse asemel aluseks olema asukohatundlike valikotsuste põhimõtte, mis hõlmab teaduspõhist kuivenduse majandusliku tasuvuse ja keskkonnamõjudest tuleneva väliskulu (sh CO₂ heidet turvasmuldade kuivendamisel, mõju elurikkusele ja vee kvaliteedile) hindamist.

Kaitsealade piiranguvööndites ja kogukondadele olulistest riigimetsa osades tuleb lubada ainult püsimeetsandust ning peatada neis uuendusraied. Ühiskondlike pingete maandamiseks on vaja töötada välja õiglase ülemineku kava mh metsanduses, mis hõlmaks ka töökohtade säilitamist püsimeetsandusega lageraie asemel.

Elurikkus

Arvestades elurikkuse kriitilist seisut, tuleb rakendada ulatuslikke meetmeid selle taastamiseks – kaitstavate alade pindala Eestis peaks suurendama vähemalt 30%- ni maismaa- ja merealadest, millest kolmandik (10% maast ja merest) peab olema range kaitse all. Uute alade kaitse alla võtmisel tuleb arvestada EL elurikkuse strateegia olulise põhimõttega, et eeskätt vajavad kaitset süsiniku- ja elurikkad ökosüsteemid. Selleks tuleb seirata Eesti looduse elurikkust ja ökosüsteemide elujõulisust, sh viia lõpuni väriselupaikade inventeerimine nii riigi- kui ka erametsades.

Liikide arvukuse ja esinduslikkuse hoidmiseks majandustegevuse käigus tuleb rakendada erinevaid asjakohaseid meetmeid, sh kehtestada looduskaitsealade pesitsusrahu majandusmetsades 15.04–15.07 ja kaitsealadel 15.03–31.08. Eesti peab jätkuvalt toetama ambitsioonika looduse taastamise määruse vastuvõtmist Euroopa Liidus.

Põllumajandus ja maaelu

Sõjast tingitud toidujulgeoleku probleemide lahendamine põllumajanduse keskkonnanõuete leevendamise või keskkonnameetmete rakendamise edasi lükkamise teel ei ole jätkusuutlik. EL ühise põllumajanduspoliitika (ÜPP) kehtiva strateegiakava põllumajanduskeskkonna parandamiseks mõeldud meetmed tuleb rakendada täies ulatuses ja kokkulepitud ajaskaalas. Euroopa Liidu talustaldrikule strateegia täitmisega ei tohi viivitada, sh tuleb aktiivselt tegutseda uue pestitsiidimääruse vastuvõtmise nimel, mis tagaks senisest parema tolmeldajate kaitse.

Riigielarve tulude suurendamise võimalused

Keskkonnanäesmärkide täitmine hoiab ära suures mahus elukeskkonna halvenemises tekkivaid kulutusi nt tervishoius, toiduga varustatuses, energiapõlde või teede- ja taristuehituses ning trahve, mis on seotud keskkonnakahjude hüvitamisega või loodushoidlike otsuste tegemata jätmisega. Eelarve kokkuhoidu on võimalik saavutada eelkõige keskkonnakahjulikest subsideerimisest ja investeeringutest loobumisega, nt keskkonnatasude tõstmine ulatuses, mis katab väliskulusid (põlevkivi, turba kaevandamine jm), neljarealiste teede ehitamise jt autostumist toetavate investeeringute peatamine ning RMK kuivendustegevuse ja teedeehituse optimeerimine.